

گزارشی مختصر از اعلام نظر دادگاه جهانی در موضوع اختلاف گرجستان و روسیه

دیوان بین‌المللی دادگستری در لاهه وضعیت کنونی آبخازیا و اوستیای جنوبی را وضعیتی منحصر به فرد و پیچیده توصیف کرده و اذعان داشته در شرایط کنونی نمی‌توان با قاطعیت مشخص کرد که مرزهای اعمال حاکمیت بازیگران منطقه دقیقاً در کجا قرار دارد. با این حال دیوان هم گروه‌های نژادی گرجی‌تبار و هم اوستیایی و آبخازی‌تبار را در معرض آسیب تشخیص داده و از این رو با احتمال وقوع خطر به جان و مال و حقوق این گروه‌ها، صدور قرار تأمین مقدماتی را لازم می‌شمرد.

زمان رسیدگی نهایی به موضوع، از حقوق این کشور محافظت کرده و زمینه را برای حفاظت از اتباع گرجستان در برابر اقدامات قهری و خشونت آمیز نیروهای روسی و نیروهای محلی و بیگانه تحت کنترل آنان فراهم آورد.

گرجستان همچنین از دیوان خواسته بود به روسیه دستور دهد ترتیبی اتخاذ کند که هیچ گرجی‌تباری در منطقه اوستیای جنوبی و آبخازیا مورد خشونت و رفتار تبعیض آمیز نژادی قرار نگرفته و حق آنان برای مشارکت یکسان و برابر در اداره امور این دو منطقه مورد احترام واقع شود.

درمقابل، دولت روسیه مدعی بود طرفین هیچ "اختلاف حقوقی" در چارچوب کنوانسیون مزبور ندارند و اگر اختلافی هست، در زمینه "توسل به زور" و مباحث مربوط به تمامیت ارضی است و از آنجا که در این زمینه مبنایی برای صلاحیت دیوان وجود نداشته، گرجستان به

به دنبال وقایع اخیر در منطقه اوستیای جنوبی و آبخازیا که به دخالت نظامی دولت روسیه و تحولات بعدی انجامید، دولت گرجستان در کنار استفاده از ابزارهای سیاسی و دیپلماتیک، طی یک رویکرد حقوقی، در ۲۲ مردادماه سال جاری (۸۷) از دولت روسیه به دیوان بین‌المللی دادگستری در لاهه شکایت برد. گرجستان مدعی شده بود دولت روسیه توسط نیروهای خود و نیز نیروهای آبخازی و اوستیایی که تحت کنترل دولت روسیه هستند، به دلایل نژادی مرتکب آزار و اذیت گرجی‌تباران مناطق آبخازیا و اوستیای جنوبی شده و لذا دیوان به موجب ماده ۲۲ «کنوانسیون منع کلیه اشکال تبعیض نژادی» که دولتمادران گرجستان و روسیه هر دو بدون هیچ شرطی عضو آن هستند، صلاحیت دارد به دعوی گرجستان رسیدگی کند. گرجستان همچنین در ۲۴ مرداد ماه از دیوان خواسته بود با صدور قرار تأمین مقدماتی تا

دستاویز کنوانسیون تبعیض نژادی متوسل شده است. در نتیجه دیوان حتی به صورت مقدماتی صلاحیتی برای ورود به قضیه ندارد.

به نظر روسیه حتی اگر اختلافی در خصوص مسایل نژادی وجود داشته باشد، از آنجا که اعمال ادعایی گرجستان، خارج از قلمرو خاک روسیه رخ داده است، تعهدات روسیه تحت کنوانسیون تبعیض نژادی را نمی‌توان به خارج از خاک روسیه تسری داد و لذا باز هم دیوان دارای صلاحیت نخواهد بود.

همچنین، اعمالی که ادعا شده است توسط نیروهای آبخازی و اوستیایی صورت گرفته، ارتباطی به دولت روسیه نداشته و این کشور کنترل مؤثر بر این نیروها ندارد. از همین رو، انتساب مسؤولیت به دولت روسیه منتفی است. علاوه بر تمام اینها، حتی اگر دیوان در ظاهر خود را دارای صلاحیت بداند، هیچ دلیل و بینه‌ای برای اثبات اینکه در صورت عدم صدور قرار تأمین، لطمه و خسارتی جبران‌ناپذیر و اجتناب‌ناپذیر به حقوق دولت گرجستان و اتباع گرجی وارد خواهد آمد، ارائه نشده است و لذا دیوان دلیلی برای صدور قرار تأمین مقدماتی ندارد.

همچنین، روسیه مدعی بود حضور نظامی در مناطق مورد نظر، به گونه‌ای نیست که در صورت صدور قرار تأمین آن‌گونه که گرجستان خواسته است، قادر باشد درخواست‌های مزبور را اجابت کند و لذا اگر چنان‌که قرار تأمینی صادر شود و از روسیه خواسته شود تا اقدامات موردنظر گرجستان را انجام دهد، روسیه مجبور خواهد بود حضور نظامی خود در منطقه را چند برابر کند تا بتواند مثلاً جلوی وقوع هرگونه اقدام خشونت‌آمیز علیه گرجی‌تباران منطقه را بگیرد.

در روزهای ۱۸ تا ۲۰ شهریور، نمایندگان دو دولت طی جلسات استماع به بیان مواضع و دفاع از نظریات

دولت‌های متبوع خود پرداختند. نهایتاً دیوان در تاریخ ۲۴ مهر نظر خود را در این مرحله اعلام نمود.

دیوان در نظر خود که بالغ بر ۱۴۹ پاراگراف است، وجود هرگونه محدودیت سرزمینی برای تعهدات کشورها به موجب کنوانسیون منع تبعیض نژادی را رد و با اشاره به اینکه اولاً طرفین مشخصاً درخصوص اینکه آیا مواد ۲ و ۵ کنوانسیون در ارتباط با حوادث رخ داده در اوستیای جنوبی و آبخازیا قابل اعمال هست یا خیر، با یکدیگر دارای اختلاف هستند و ثانیاً اعمال ادعا شده توسط گرجستان— در صورت اثبات— دارای قابلیت نقض کنوانسیون هستند (اگرچه ممکن است برخی از این اعمال مشترکاً موضوع قواعد دیگری از حقوق بین‌الملل از جمله حقوق بشردوستانه هم باشند)، بنابراین از نظر دیوان وجود یک اختلاف حقوقی بین طرفین آن‌گونه که مدنظر ماده ۲۲ کنوانسیون است محرز و در نتیجه دیوان با وجود شرایط و دلایل کافی برای رسیدگی، دارای صلاحیت است.

دیوان بین‌المللی دادگستری در لاهه وضعیت کنونی آبخازیا و اوستیای جنوبی را وضعیتی منحصر به فرد و پیچیده توصیف کرده و اذعان داشته در شرایط کنونی نمی‌توان با قاطعیت مشخص کرد که مرزهای اعمال حاکمیت بازیگران منطقه دقیقاً در کجا قرار دارد. با این حال دیوان هم گروه‌های نژادی گرجی‌تبار و هم اوستیایی و آبخازی‌تبار را در معرض آسیب تشخیص داده و از این رو با احتمال وقوع خطر به جان و مال و حقوق این گروه‌ها، صدور قرار تأمین مقدماتی را لازم می‌شمرد.

دیوان تأکید می‌کند که براساس اساسنامه خود، زمانی که یکی از طرفین درخواست صدور قرار تأمین نموده است، این اختیار را دارد که قرار تأمین را جزئی یا کلی متفاوت از آنچه درخواست شده صادر کند. از همین

رو، دیوان در قرار تأمین صادره، به جای روسیه، هر دو کشور را طرف خطاب قرار داده است.

دیوان از طرفین خواسته است از هرگونه اقدام تبعیض‌آمیز نژادی خودداری، از حمایت از مرتکبان چنین اقداماتی پرهیز کرده و هرچه در توان دارند تلاش نمایند تا مانع این قبیل حوادث شوند. طرفین بایستی تا آنجا که در توان دارند در جهت تسهیل روند کمک‌های بشردوستانه در منطقه بکوشند و از دست زدن به اقداماتی که بر حقوق طرف مقابل به موجب کنوانسیون رفع تبعیض نژادی اثر سوء داشته باشد خودداری کنند.

فارغ از محتوای آن، نفس پذیرش صلاحیت (به صورت مقدماتی) و صدور قرار تأمین که روسیه شدیداً با آن مخالفت ورزیده بود، برای گرجستان یک پیروزی محسوب می‌شود. همچنین، تأکید دیوان بر عدم محدودیت سرزمینی تعهدات دولت‌های عضو کنوانسیون منع تبعیض نژادی از نکات مهم حقوقی این رأی است.

بهزاد صابری انصاری

نماینده جمهوری اسلامی ایران - لاهه